

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av 3 kap. 5 § i arbetsavtalslagen och 4 kap. 5 § i lagen om sjöarbetsavtal

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av 3 kap. 5 § i arbetsavtalslagen och 4 kap. 5 § i lagen om sjöarbetsavtal (RP 222/2020 rd): Ärendet har remitterats till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet för betänkande och till grundlagsutskottet för utlåtande.

Utlåtande

Utlåtande har lämnats av

- grundlagsutskottet GrUU 22/2021 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- ledande expert Seija Jalkanen, arbets- och näringsministeriet
- specialsakkunnig Johanna Ylitepsa, arbets- och näringsministeriet
- konsultativ tjänsteman Ulla Westermarck, Statens arbetsmarknadsverk
- jurist Juho-Heikki Leppänen, Akavas Specialorganisationer rf
- jurist Satu Tähkäpää, ingenjörsförbund IL rf
- jurist Jenni Nisametdin, Kemiindustrin KI rf
- arbetsmarknadschef Eero Lindström, Turism- och Restaurangförbundet rf
- chef för arbetsmarknadsfrågor Reima Lehtonen, Skogsindustrin rf
- jurist Suvi Vilches, Servicefacket PAM rf
- förhandlingsdirektör Pasi Vuorio, Arbetsgivarna för servicebranscherna PALTA rf
- chefsjurist Timo Koskinen, Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf
- jurist Hannele Fremer, STTK rf
- chef för samhällsfrågor Vesa Vuorenkoski, Akava ry
- juridisk ombudsman Mikko Nyysölä, Finlands näringsliv rf
- expert Albert Mäkelä, Företagarna i Finland rf
- jurist Meri Listenmaa, Industrifacket rf
- ordförande Juri Aaltonen, Tjänstemannaförbundet ERTO rf
- direktör för arbetslivsärenden Jaana Meklin, De Högre Tjänstemännen YTN rf
- juris doktor Jaana Paanetoja
- marknadsföringschef Peter Vesterbacka.

Betänkande AjUB 14/2021 rd

Skriftligt yttrande har lämnats av

- justitieministeriet
- Kommun- och välfärdsområdesarbetsgivarna KT
- Finlands Sjömans-Union FSU rf
- Rederierna i Finland rf.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att arbetsavtalslagen och lagen om sjöarbetsavtal ändras. I vardera lagen föreslås bestämmelsen om konkurrensförbudsavtal bli ändrad. Arbetsgivarens skyldighet att betala ersättning till arbetstagaren för ett konkurrensförbudsavtal föreslås bli utvidgad och gälla alla konkurrensförbudsavtal. Vidare ingår det bestämmelser om tidpunkten för när ersättningen ska betalas ut och om arbetsgivarens rätt att säga upp ett konkurrensförbudsavtal.

Propositionen utgör ett led i genomförandet av regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marin's regering.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2022.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Regeringen föreslår att arbetsavtalslagens och sjöarbetsavtalslagens paragrafer om konkurrensförbudsavtal ändras. Arbetsgivarens skyldighet att betala ut ersättning till arbetstagaren för ett konkurrensförbudsavtal utvidgas till att gälla alla konkurrensförbudsavtal. För närvarande gäller ersättningsskyldigheten bara sådana konkurrensförbudsavtal som gäller i mer än sex månader.

Syftet är att minska antalet konkurrensförbudsavtal som strider mot de lagstadgade villkoren, särskilt genom att motverka att sådana avtal ingås. Ersättningsskyldigheten bedöms enligt propositionen effektivt begränsa antalet ogrundade konkurrensförbudsavtal. Samtidigt bibehålls möjligheten att använda konkurrensförbud när det är motiverat utifrån de villkor som anges i lagen.

Sammantaget anser arbetslivs- och jämställdhetsutskottet att propositionen behövs och fyller sitt syfte. Utskottet tillstyrker lagförslagen utan ändringar, men med följande anmärkningar.

Ersättningsskyldighet

Till arbetsavtalslagens 3 kap. 5 § om konkurrensförbudsavtal fogas bestämmelser om arbetsgivarens skyldighet att betala ut ersättning till arbetstagaren för bindningstiden i konkurrensförbudsavtalet, ersättningsbeloppet och tidpunkten för utbetalning av ersättningen. Ersättningens storlek beror på lönen och längden på bindningstiden i konkurrensförbudsavtalet (den tid som ett konkurrensförbudsavtal gäller efter att anställningsförhållandet upphört). Om det i ett konkurrensförbudsavtal ingår en bindningstid på högst sex månader, är ersättningen 40 procent av lönen för den

Betänkande AjUB 14/2021 rd

tiden. Om den avtalade bindningstiden är över sex månader, är ersättningen 60 procent av lönen för hela bindningstiden. Syftet med ersättningsintervallerna är att styra utvecklingen mot kortare konkurrensförbudsavtal.

Utfrågade sakkunniga ifrågasatte lämpligheten i att införa ersättningsskyldighet, framförde kritik mot att förslaget inför nya ekonomiska bördor för företagen och ansåg att storleken på ersättningarna är orimlig. Å andra sidan ansågs ersättningsskyldigheten motiverad men otillräcklig. Utskottet instämmer i regeringens bedömning av ersättningsskyldigheten och anser den vara ett effektivt verktyg för att motverka ogrundade konkurrensförbudsavtal. Ersättningsskyldigheten kan med fog antas minska antalet konkurrensförbudsavtal som inte har något väsentligt ekonomiskt värde för företagets kärnverksamhet, exempelvis när ett avtal i själva verket inte har något samband med skyddet av företagshemligheter. Vad gäller ersättningsnivån kan man på det sätt som anges i propositionen anse det motiverat att inte avsevärt avvika från de ersättningsnivåer som tillämpas i de viktigaste konkurrentländerna. Då kan man också sannolikt undvika att ändringen har väsentliga konsekvenser för företagsetableringar i Finland.

En del sakkunniga ansåg att ersättning bör betalas ut endast om villkoren i ett konkurrensförbudsavtal är ett hinder för att få ny anställning. Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet håller på den punkten med regeringen att ersättningen inte är av skadeståndskaraktär utan en schablonmässig ersättning baserad på ett konkurrensförbudsavtal och bindningarna där. I praktiken är det mycket svårt att från fall till fall bedöma vilka konsekvenser respektive konkurrensförbudsavtal har för arbetstagarens handlingsmöjligheter under anställningen och senare under bindningstiden.

Uppsägning av ett konkurrensförbudsavtal

Enligt propositionen kan ett konkurrensförbudsavtal ingås för högst ett år, precis som för närvarande. Med tanke på situationer där omständigheterna och behovet av ett konkurrensförbudsavtal förändras under ett anställningsförhållande föreslår regeringen en explicit bestämmelse om rätt för arbetsgivaren att säga upp ett konkurrensförbudsavtal. Då är uppsägningstiden minst en tredjedel av längden på bindningstiden enligt konkurrensförbudsavtalet, men uppsägningstiden måste alltid vara minst två månader. Arbetsgivaren kan emellertid inte längre säga upp ett konkurrensförbudsavtal efter det att arbetstagaren redan har sagt upp sig.

Under behandlingen väcktes frågan om arbetsgivaren bör ha rätt att säga upp ett konkurrensförbudsavtal också efter avslutat anställningsförhållande. Utskottet konstaterar att uppsägning av ett konkurrensförbudsavtal innebär att arbetsgivaren säger upp en avtalsförpliktelse som är bindande för arbetstagaren och som gäller till förmån för arbetsgivaren. Även om ett konkurrensförbudsavtal bara gäller tiden efter anställningsförhållandet, kan konkurrensförbudet redan under anställningsförhållandet inverka på arbetstagarens aktiviteter och handlingsmöjligheter. Uppsägningstiden är motiverad för att arbetsgivarna inte ska ingå konkurrensförbudsavtal för säkerhets skull, eftersom det vore kostnadsfritt att säga upp ett avtal vid den tidpunkt när arbetstagaren har sagt upp sig. Också arbetstagarens berättigade förväntningar bör skyddas. Sett ur arbetstagarens synvinkel är det till exempel problematiskt om arbetsgivaren säger upp ett konkurrensförbudsavtal utan uppsägningstid så sent som när arbetstagaren har sagt upp sig och utifrån avtalet och ersättningen har tagit ett nytt arbete efter karenstiden i konkurrensförbudsavtalet.

Betänkande AjUB 14/2021 rd

Övergångsbestämmelser och retroaktiv reglering

Bestämmelserna om ersättningsskyldighet på grund av konkurrensförbud föreslås bli tillämpliga också på befintliga konkurrensförbudsavtal som ingåtts innan den nya lagen trätt i kraft, men efter en övergångsperiod på ett år. Av lagstiftningen följer därför att arbetsgivaren efter övergångstiden på ett år blir skyldig att betala ersättning också för konkurrensförbudsavtal som har ingåtts innan lagen trädde i kraft. Under året efter ikraftträdandet ska den nuvarande lagstiftningen fortfarande tillämpas på konkurrensförbudsavtal som har ingåtts innan den nya lagen har trätt i kraft. I sitt utlåtande (GrUU 22/2021 rd) till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet bedömer grundlagsutskottet propositionen med avseende på grundlagens 15 § om egendomsskydd.

Grundlagsutskottet noterar att egendomsskyddet i grundlagen också säkrar varaktigheten i ett avtalsförhållande, även om förbudet mot retroaktiva ingrepp i avtalsförhållanden inte har varit absolut i grundlagsutskottets praxis. Avtalens bindande och varaktiga karaktär är kopplad till skyddet av parternas berättigade förväntningar. I sin praxis har grundlagsutskottet ansett skyddet för berättigade förväntningar omfatta rätten att lita på kontinuiteten i lagstiftningen om de rättigheter och skyldigheter som är väsentliga för ett avtalsförhållande så, att det inte föreskrivs om sådana frågor på ett sätt som oskäligt försämrar avtalsparternas rättsliga ställning.

I propositionen motiveras tillämpningen av lagen på avtal som ingåtts före ikraftträdandet med att arbetstagarna då inte särbehandlas i ersättningsfrågor beroende på om de har ingått ett konkurrensförbudsavtal före eller efter det att lagen har trätt i kraft. Retroaktiv tillämpning anses motiverad också av den anledningen att det främjar vars och ens rätt enligt 18 § i grundlagen att i enlighet med lag skaffa sig sin försörjning genom arbete, yrke eller näring som han eller hon valt fritt. Att utsträcka ersättningsskyldigheten till konkurrensförbudsavtal som har ingåtts före lagens ikraftträdande minskar sannolikt antalet konkurrensförbudsavtal som strider mot kraven i lagen och begränsar arbetstagarens frihet att skaffa sig försörjning, eftersom avtalen medför nya kostnader.

Grundlagsutskottet konstaterar i sitt utlåtande att kriterierna för förslaget om retroaktiv tillämpning av ersättningsbestämmelserna är godtagbara med avseende på 6 och 18 § i grundlagen. Vad gäller kravet på proportionalitet är det enligt grundlagsutskottet av betydelse att de föreslagna ändringarna inte inverkar på giltigheten för de konkurrensförbudsavtal som ingåtts innan lagen trädde i kraft, utan bara på ersättningen till följd av konkurrensförbudet och att den nya regleringen börjar tillämpas på befintliga avtal först ett år efter det att den nya lagen trädde i kraft. Likaså spelar bestämmelserna om övergångsperiod en roll. Arbetsgivaren ges rätt att utan uppsägnings-tid inom ett år från lagens ikraftträdande säga upp ett konkurrensförbudsavtal som ingåtts före lagens ikraftträdande. Följaktligen anser arbetslivs- och jämställdhetsutskottet att den föreslagna regleringen är ändamålsenlig.

Avslutningsvis

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet konstaterar avslutningsvis att det behövs mer omfattande statistiska uppgifter eller forskningsrön om hur vanligt det är med konkurrensförbudsavtal i Finland. Samtidigt understryker utskottet att konsekvenserna av lagändringarna och användningen av konkurrensförbud bör följas upp aktivt efter det att lagen har trätt i kraft. Vid behov bör reger-

Betänkande AjUB 14/2021 rd

ingen snabbt vidta åtgärder för att avhjälpa eventuella missförhållanden. Utskottet föreslår att regeringen förutsätter att det görs en utredning om konsekvenserna av lagstiftningen före utgången av 2023. (*Utskottets förslag till uttalande*)

FÖRSLAG TILL BESLUT

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslag 1 och 2 i proposition RP 222/2020 rd utan ändringar.

Riksdagen godkänner ett uttalande. (Utskottets förslag till uttalande)

Utskottets förslag till uttalande

Utskottet förutsätter att regeringen lämnar en utredning om konsekvenserna av lagen till arbetslivs- och jämställdhetsutskottet före utgången av 2023.

Helsingfors 14.10.2021

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Aino-Kaisa Pekonen vänst

vice ordförande Katja Taimela sd

medlem Kim Berg sd

medlem Bella Forsgrén gröna

medlem Atte Kaleva saml

medlem Tuomas Kettunen cent

medlem Rami Lehto saf

medlem Niina Malm sd

medlem Hanna-Leena Mattila cent

medlem Anders Norrback sv

medlem Ilmari Nurminen sd

medlem Arto Satonen saml

medlem Ruut Sjöblom saml

medlem Riikka Slunga-Poutsalo saf

ersättare Mikko Lundén saf.

Sekreterare var

plenarråd Miika Suves.

Betänkande AjUB 14/2021 rd Reservation 1

Reservation 1

Motivering

Regeringen föreslår att arbetsavtalslagen och lagen om sjöarbetsavtal ändras. I vardera lagen föreslås bestämmelsen om konkurrensförbudsavtal bli ändrad. Arbetsgivarens skyldighet att betala ersättning till arbetstagaren för ett konkurrensförbudsavtal föreslås bli utvidgad och gälla alla konkurrensförbudsavtal. Vidare ingår det bestämmelser om tidpunkten för när ersättningen ska betalas ut och om arbetsgivarens rätt att säga upp ett konkurrensförbudsavtal.

De sakkunniga var inte eniga om vilka konsekvenser den föreslagna ändringen kan ha och hur nödvändig den är. Å ena sidan ifrågasatte en del sakkunniga lämpligheten i att införa ersättningskyldighet, framförde kritik mot att förslaget inför nya ekonomiska bördor för företagen och ansåg att storleken på ersättningarna är orimlig. Å andra sidan ansåg vissa av dem ersättningskyldigheten vara motiverad men otillräcklig. En del sakkunniga ansåg vidare att ersättning bör betalas ut endast om villkoren i ett konkurrensförbudsavtal är ett hinder för att få ny anställning.

Syftet är att minska antalet konkurrensförbudsavtal som strider mot de lagstadgade villkoren, särskilt genom att motverka att sådana avtal ingås. Men nu kan propositionen leda till att även avtal som uppfyller lagens krav och behövs för företaget inte ingås av rädsla för kostnaderna. Det kan också påverka företagets vilja att anställa ny kvalificerad arbetskraft, vilket i sin tur försämrar företagets konkurrenskraft på tillväxtmarknaderna.

Regeringen uppmärksammar inte heller i tillräckligt hög grad opartisk uppföljning av lagändringarna. I framtiden kan det leda till ensidiga åsikter om lagens effekter.

Sannfinländarnas utskottsgrupp ser å ena sidan att företagen har behov av att skydda sina företagshemligheter och å andra sidan att schablonmässiga konkurrensförbudsavtal inom ramen för arbetsavtal kan göra det omotiverat svårt för arbetstagarna att byta jobb, om villkoren i avtalet är så vaga att det i praktiken går att tolka ny anställning inom vilken bransch som helst som ett brott mot konkurrensförbudet. Vår utskottsgrupp påpekar dock att ett grundlöst och onödigt omfattande konkurrensförbudsavtal också i dag är ogiltigt.

Vi anser att propositionen avser en fråga som i första hand bör lösas genom samförstånd mellan arbetsmarknadens organisationer och först därefter överlämnas till riksdagen för avgörande. Så har det inte gått till nu. Utan riksdagen har fått en omtvistad och dåligt beredd proposition att ta ställning till. Frågor om att undvika onödiga och onödigt omfattande konkurrensförbudsavtal är i första hand en intressebevakningsfråga för arbetsmarknadsorganisationerna.

Vi i Sannfinländarnas utskottsgrupp anser därför att det inte är ändamålsenligt att fatta beslut i ärendet på order av regeringen och med den här beredningen, när de arbetsmarknadsorganisationer och sakkunniga som hörts är mycket oeniga i sina bedömningar av nödvändigheten med och konsekvenserna av ändringen. Ett bättre alternativ är att ta timeout i frågan, återgå till förhandlingsbordet och lämna en ny proposition till riksdagen för beslut, när arbetsmarknadsorganisationerna har nått samförstånd om hur problemet ska lösas.

Betänkande AjUB 14/2021 rd
Reservation 1

Förslag

Vi föreslår

att riksdagen förkastar lagförslagen.

Helsingfors 14.10.2021

Rami Lehto saf
Riikka Slunga-Poutsalo saf
Mikko Lundén saf

Betänkande AjUB 14/2021 rd Reservation 2

Reservation 2

Motivering

I propositionen (RP 222/2020 rd) föreslår regeringen att arbetsavtalslagen (55/2001) och lagen om sjöarbetsavtal (756/2011) ändras. Lagarna ska föreskriva om de ändringar som behövs för att skärpa villkoren för att använda konkurrensförbudsavtal.

Propositionen är i sig är värd att stödjas. I propositionen kvarstår vissa inbyggda fel som kom fram i sakkunnigutfrågningen.

Propositionen ger inte arbetsgivaren någon möjlighet att säga upp ett konkurrensförbudsavtal, om arbetstagaren har upphävt arbetsavtalet. Det leder till oskäligen situationer där arbetsgivaren är skyldig att betala ersättning baserad ett konkurrensförbudsavtal, exempelvis när arbetstagaren inte ens på eget initiativ tar anställning hos en konkurrent.

I praktiken blir det en extra ekonomisk börda för arbetsgivaren i ett läge när det inte är ändamålsenligt att följa konkurrensförbudsavtalet. Detta kan leda till en oskäligen situation för arbetsgivaren.

Propositionen innehåller ingen motivering till att regeringen trots remissförfarandet har stannat för den här modellen. Regeringens regleringsmodell garanterar trots det inte i tillräcklig utsträckning att förändrade förhållanden kan beaktas på ett relevant sätt.

Följaktligen anser Samlingspartiets utskottsgrupp att det är motiverat att ändra propositionen så att arbetsgivaren kan säga upp ett konkurrensförbudsavtal också när en arbetstagare har upphävt arbetsavtalet på eget initiativ.

Förslag

Vi föreslår

att riksdagen godkänner lagförslag 1 och 2 med ändringar (*Reservationens ändringsförslag*).

Betänkande AjUB 14/2021 rd
Reservation 2

Reservationens ändringsförslag

1.

Lag

om ändring av 3 kap. 5 § i arbetsavtalslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i arbetsavtalslagen (55/2001) 3 kap. 5 §, sådan den lyder delvis ändrad i lag 597/2018,
som följer:

3 kap.

Arbetsstagarens skyldigheter

5 §

Konkurrensförbudsavtal

(1—3 mom. som i AjUB)

Arbetsgivaren har rätt att säga upp konkurrensförbudsavtalet med iakttagande av en uppsägningstid vars längd ska vara minst en tredjedel av bindningstiden, dock minst två månader. ~~Rätten att säga upp avtalet gäller dock inte efter det att arbetstagaren har upphävt arbetsavtalet.~~

(5 och 6 mom. som i AjUB)

(Som i AjUB)

Betänkande AjUB 14/2021 rd
Reservation 2

2.

Lag

om ändring av 4 kap. 5 § i lagen om sjöarbetsavtal

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om sjöarbetsavtal (756/2011) 4 kap. 5 §, sådan den lyder delvis ändrad i lag 608/
2018, som följer:

4 kap.

Arbetsstagarens skyldigheter

5 §

Konkurrensförbudsavtal

(1—3 mom. som i AjUB)

Arbetsgivaren har rätt att säga upp konkurrensförbudsavtalet med iakttagande av en uppsägningstid vars längd ska vara minst en tredjedel av bindningstiden, dock minst två månader. ~~Rätten att säga upp avtalet gäller dock inte efter det att arbetsstagaren har upphävt arbetsavtalet.~~

(5 och 6 mom. som i AjUB)

(Som i AjUB)

Helsingfors 14.10.2021

Arto Satonen saml
Atte Kaleva saml
Ruut Sjöblom saml